

OCENA ZACHOWAŃ ZDROWOTNYCH PODEJMOWANYCH PRZEZ PACJENTÓW Z NADCIŚNIENIEM TĘTNICZYM HOSPITALIZOWANYCH I LECZONYCH AMBULATORYJNIE

ASSESSMENT OF HEALTH BEHAVIOURS IN HYPERTENSIVE IN- AND OUTPATIENTS

Beata Babiarczyk¹, Brygida Małutowska-Dudek²

¹ Wydział Nauk o Zdrowiu, Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

² SP ZOZ Szpital Kolejowy w Wilkovicach-Bystrej

STRESZCZENIE

Wstęp. Nadciśnienie tętnicze jest najbardziej rozpowszechnionym czynnikiem ryzyka chorób układu krążenia, które są głównym powodem śmiertelności w Europie. Modyfikacja stylu życia, wchodząca w zakres postępowania nefarmakologicznego, wpływa na obniżenie ciśnienia tętniczego i pozwala zmniejszyć dawki leków hipotensyjnych.

Cel. Celem pracy było porównanie zachowań zdrowotnych podejmowanych przez pacjentów z nadciśnieniem tętniczym hospitalizowanych i leczonych ambulatoryjnie.

Materiał i metody. Badania przeprowadzono wśród pacjentów hospitalizowanych oraz leczonych w poradni kardiologicznej w SP ZOZ Szpitalu Kolejowym w Wilkovicach-Bystrej. Wzięło w nim udział 113 pacjentów z nadciśnieniem tętniczym. Posłużono się metodą sondażu diagnostycznego; wykorzystano standaryzowane narzędzie badawcze w postaci Inwentarza Zachowań Zdrowotnych (IZZ) autorstwa Juczyńskiego.

Wyniki. Istotnie więcej badanych chorujących do 5 lat leczyło się w oddziale, a chorujących 10–15 lat – w poradni ($p = 0,004$). Występowanie chorób układu krążenia w rodzinie (najczęściej u rodziców) stwierdzono u 54% badanych. U zdecydowanej większości badanych (78%) występowały choroby współistniejące, najczęściej była to choroba wieńcowa (41,6%). Większość badanych leczonych w poradni (63,6%) przejawiała wysokie nasilenie zachowań zdrowotnych, a większość hospitalizowanych (41,4%) przejawiała ich przeciętne nasilenie. W zakresie wszystkich zachowań zdrowotnych badani w poradni uzyskiwali istotnie więcej punktów w stosunku do badanych w oddziale. Również ogólny wskaźnik nasilenia zachowań zdrowotnych w przypadku badanych w poradni był istotnie wyższy ($p = 0,006$). Badane kobiety uzyskiwały istotnie więcej punktów w zakresie prawie wszystkich zachowań zdrowotnych. Ogólny wskaźnik nasilenia zachowań zdrowotnych w przypadku kobiet był również istotnie wyższy ($p = 0,003$).

Wnioski. Płeć, wiek oraz aktywność zawodowa istotnie wpływają na podejmowanie zachowań prozdrowotnych. Im dłuższy czas trwania choroby u badanych, tym wyższa wiedza w zakresie prawidłowego odżywiania oraz działań profilaktycznych.

Słowa kluczowe: IZZ, nadciśnienie tętnicze, styl życia, zachowania zdrowotne.

ABSTRACT

Introduction. Hypertension is the most common risk factor for cardiovascular diseases, which are nowadays the main cause of mortality in Europe. Lifestyle modification, being a part of non-pharmacological treatment, lowers blood pressure and reduces the dose of antihypertensives.

Aim. Comparison of health behaviours in hypertensive in- and outpatients.

Material and methods. The study was conducted among patients hospitalized and treated in the cardiology clinic in the Railway Hospital in Wilkowiec-Bystra. Altogether 113 patients with hypertension were included. Method of diagnostic survey was used, with a Health Behaviour Inventory (IZZ) by Juczyński as the research tool.

Results. Among inpatients there were significantly more these who had hypertension up to 5 years and outpatients suffered from hypertension most often 10–15 years ($p = 0.004$). The occurrence of cardiovascular disease in the family were found in 54% of patients. The vast majority of respondents (78%) had concomitant diseases, most often – coronary heart disease (41.6%). Most of the outpatients (63.6%) showed a high severity of health behaviors, and most hospitalized (41.4%) manifested their average severity. In all health behaviors outpatients obtained a significantly more points in relation to the hospitalized patients. A overall health behavior index in the outpatients was also significantly higher ($p = 0.006$). The surveyed women received significantly more points in almost all kind of health behaviors. The overall health behavior index in women was significantly higher ($p = 0.003$).

Conclusions. Gender, age and professional activity significantly influence positive health behaviors. The longer duration of hypertension is, the higher is the knowledge about proper nutrition and disease prevention.

Keywords: IZZ, hypertension, lifestyle, health behaviors.

Wstęp

Choroby układu krążenia (ChUK) są ciągle głównym powodem śmiertelności w Polsce i Europie. Zgony będące skutkiem tych chorób stanowiły w 2010 roku ok. 46% wszystkich zgonów (51,8% wśród kobiet i 40,8% wśród

mężczyzn) w populacji polskiej. Statystyki europejskie są bardzo podobne; mówi się, że ChUK stanowią przyczynę ok. 50% wszystkich zgonów. Liczne badania w dostępnej literaturze potwierdzają, że bezpośredni związek z wysokim ciśnieniem tętniczym ma prawie 50% tych schorzeń [1–5].

WHO wskazuje na czynniki ryzyka, wynikające z negatywnych zachowań zdrowotnych, które wpływają na występowanie ChUK. Oprócz wysokiego ciśnienia tętniczego do czynników tych należą m.in.: palenie tytoniu, szkodliwe picie alkoholu, wysokie stężenie cholesterolu, wysoki poziom glukozy, nadwaga i otyłość, niskie spożycie warzyw i owoców oraz brak aktywności fizycznej [1–3].

Nadciśnienie tętnicze jest najbardziej rozpowszechnionym czynnikiem ryzyka schorzeń układu krążenia, a jego występowanie w dużym stopniu zależne jest od stylu życia człowieka. Choroba ta często przebiega w sposób utajony, nie dając żadnych objawów klinicznych, a rozpoznana jest najczęściej dopiero wtedy, gdy w układzie sercowo-naczyniowym pojawią się już jej następstwa. Leczenie niefarmakologiczne jest, obok farmakoterapii, nieodzownym elementem postępowania z pacjentem na każdym etapie zaawansowania nadciśnienia tętniczego. Niezbędne jest wprowadzenie zmian w stylu życia, które wymagają od chorego dużego zaangażowania i wzięcia odpowiedzialności za swoje zdrowie [6–9].

Człowiek od najmłodszych lat życia podejmuje pewne zachowania, które mają wpływ na jego zdrowie. W dzieciństwie najważniejszy wpływ na podejmowane zachowania ma rodzina, która jest pierwszym edukatorem wychowania zdrowotnego. W literaturze spotkać można wiele definicji zachowań zdrowotnych, ale ogólnie określa się je jako takie zachowania, które w świetle aktualnej wiedzy medycznej wywołują pewne, pozytywne lub negatywne, konsekwencje zdrowotne u podejmujących je osób; zachowania zdrowotne to reakcje na wszelkie sytuacje związane ze zdrowiem, celowe czynności i nawyki [10, 11].

Zachowania zdrowotne w istotnym stopniu związane są z życiem społecznym człowieka. Jednostka ma do wyboru wiele możliwych wzorów zachowań. U podstaw tych wyborów w danej kulturze znajdują się przyjmowane przez człowieka wartości oraz ich hierarchia, a także miejsce, jakie zajmuje zdrowie w tej hierarchii. Również uwarunkowania kulturowe odgrywają niezwykle ważną rolę w kształtowaniu zachowań związanych ze zdrowiem i chorobą. Wychowywanie się w danej kulturze wpływa na pojmowanie zdrowia i choroby, ale szczególnie wskazuje reakcje z nimi związane. Wzorami kulturowymi mogą być takie aspekty, jak sposób odżywiania, sposób spędzania wolnego czasu, dbałość o higienę osobistą i otoczenia czy też podejście do używek [3, 11]. Należy także zwrócić uwagę na fakt, że silnymi wyznacznikami modeli zachowań zdrowotnych są elementy pozycji społeczno-ekonomicznej, takie jak wykształcenie, status materialny czy pozycja społeczna [3].

Celem niniejszej pracy było porównanie zachowań zdrowotnych podejmowanych przez pacjentów z nadciśnieniem tętniczym hospitalizowanych i leczonych ambulatoryjnie.

Materiał i metody

Badanie przeprowadzono w okresie od stycznia do marca 2015 roku wśród pacjentów hospitalizowanych w SP ZOZ Szpital Kolejowy w Wilkowicach-Bystrej oraz leczonych w poradni kardiologicznej w wyżej wymienionej placówce. Na przeprowadzenie badań uzyskano zgodę dyrektora szpitala.

Jako kryterium doboru pacjentów do badań przyjęto:

- wiek powyżej 18 lat,
- rozpoznane nadciśnienie tętnicze,
- wyrażenie zgody na uczestnictwo w badaniu,
- zdolność do wypełnienia narzędzi badawczych.

Udział w badaniu był dobrowolny oraz anonimowy, każda osoba została poinformowana o celu badania oraz wykorzystaniu uzyskanych wyników. W badaniu wzięły udział 122 osoby, zwrotnie otrzymano 120 kwestionariuszy ankiet; ze względu na błędy w wypełnieniu odrzucono 7 ankiet. Ostatecznie do analizy zakwalifikowano dane uzyskane ze 113 ankiet; 58 ankiet pochodziło od pacjentów hospitalizowanych w oddziale, a 55 – od leczonych w ambulatorium. Charakterystykę cech socjodemograficznych badanych z uwzględnieniem miejsca badania przedstawiono w **tabeli 1**. W gromadzeniu danych posłużono się metodą sondażu diagnostycznego. Wykorzystano standaryzowane narzędzie badawcze w postaci Inwentarza Zachowań Zdrowotnych (IZZ) autorstwa Juczyńskiego. Narzędzie to składa się z 24 stwierdzeń określających zachowania związane ze zdrowiem, z możliwością przypisania im nasilenia w 5-stopniowej skali: od „prawie nigdy” (1) do „prawie zawsze” (5). Wartość ogólnego wskaźnika nasilenia zachowań zdrowotnych mieści się w granicach 24–120 punktów. Wyniki przekształcono na jednostki standaryzowane – steny. Wartości w granicach 1–4 stena oznaczają wynik niski, 5–6 – przeciętny, 7–10 – wysoki. Właściwości psychometryczne IZZ wymienione w literaturze to rzetelność, trafność oraz normalizacja. Dla całego IZZ zgodność wewnętrzną ustalona na podstawie alfa Cronbacha wynosi 0,85, zaś dla jego podskal mieści się w granicach od 0,60 do 0,65 [12].

Uzyskane wyniki poddano kodyfikacji w utworzonym na potrzeby badania arkuszu kalkulacyjnym Excel Microsoft Office. Dla potrzeb analizy statystycznej wykorzystano program IBM SPSS 22.0. Do opisu struktury badanej grupy wykorzystano liczebności i odsetki osób charakteryzujących się daną cechą. Cechy ilościowe przedstawiono za pomocą średniej arytmetycznej i odchylenia standardo-

Tabela 1. Charakterystyka cech socjodemograficznych badanych z uwzględnieniem miejsca badania

Badana cecha	Ogółem N = 113		Miejsce badania			
			oddział N = 58		poradnia N = 55	
	n	%	n	%	n	%
Grupy wiekowe						
poniżej 40 lat	2	1,8	0	–	2	3,6
40–49 lat	9	7,9	5	8,6	4	7,3
50–59 lat	37	32,7	19	32,7	18	32,8
60–69 lat	49	43,4	25	43,2	24	43,6
powyżej 70 lat	16	14,2	9	15,5	7	12,7
Płeć						
kobieta	53	46,9	26	44,8	27	49,1
mężczyzna	60	53,1	32	55,2	28	50,9
Miejsce zamieszkania						
wieś	57	50,4	30	51,7	27	49,1
małe miasto	22	19,5	11	19,0	11	20,0
duże miasto	34	30,1	17	29,3	17	30,9
Wykształcenie						
podstawowe	2	1,8	2	3,4	0	–
zawodowe	45	39,8	26	44,8	19	34,6
średnie niepełne	6	5,3	1	1,7	5	9,1
średnie	48	42,5	25	43,2	23	41,8
wyższe	12	10,6	4	6,9	8	14,5
Stan cywilny						
panna/kawaler	7	6,2	3	5,2	4	7,3
mężatka/zonaty	88	77,9	45	77,6	43	78,2
wdowa/wdowiec	12	10,6	5	8,6	7	12,7
rozwidziona/rozwidziony	6	5,3	5	8,6	1	1,8
wolny związek	0	–	0	–	0	–
Aktywność zawodowa						
praca zawodowa	37	32,7	21	36,2	16	29,1
renta/emerytura	71	62,9	36	62,1	35	63,6
bezrobotny	5	4,4	1	1,7	4	7,3
praca sezonowa	0	–	0	–	0	–
Sytuacja materialna						
bardzo dobra	2	1,8	2	3,4	0	–
dobra	58	51,3	32	55,1	26	47,2
trudno określić	10	8,8	6	10,4	4	7,3
przeciętna	38	33,7	17	29,4	21	38,2
zła	5	4,4	1	1,7	4	7,3

N – liczba badanych; n – liczebność w grupie

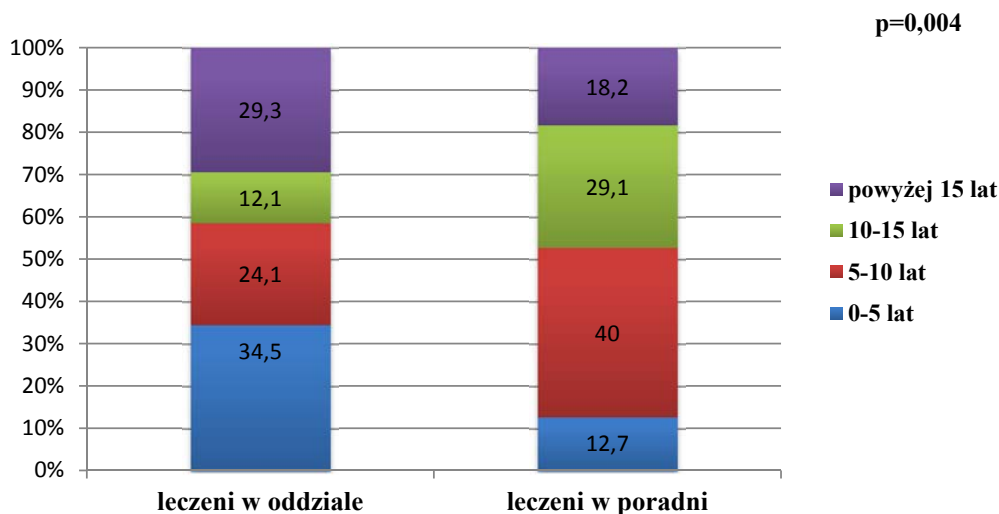
wego. Ze względu na różnice w liczebnościach badanych grup zastosowano testy nieparametryczne. Do wykrycia różnic pomiędzy porównywanymi grupami zastosowano test jednorodności chi-kwadrat. Dla porównania dwóch grup niepowiązanych zastosowano test U Manna-Whitneya, a dla więcej niż dwóch grup – test Kruskala-Wallisa. Jako poziom istotności statystycznej przyjęto $\alpha < 0,05$.

Wyniki

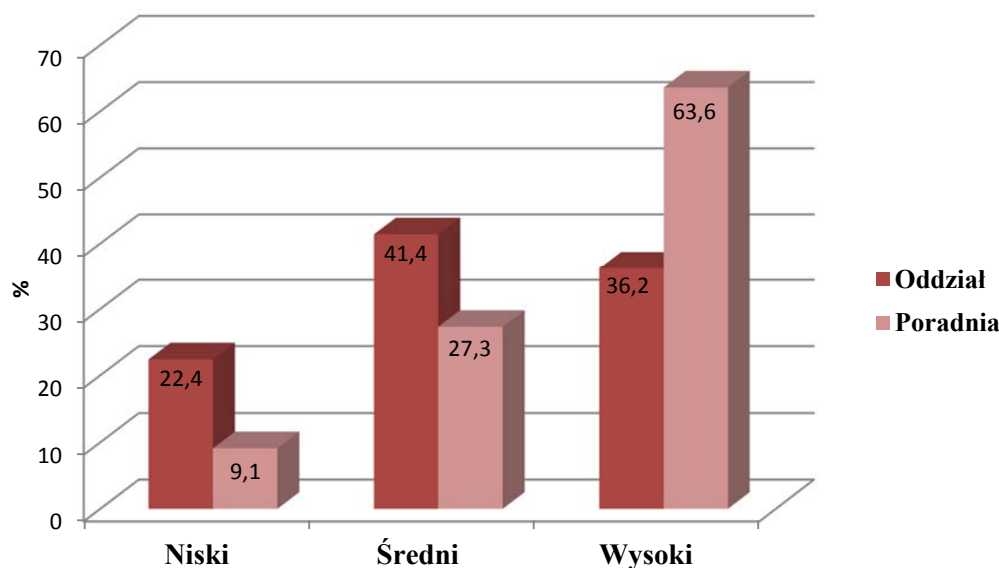
Czas trwania choroby u badanych przedstawia **rycina 1**. Stwierdzono, iż statystycznie istotnie więcej badanych chorujących do 5 lat leczyło się w oddziale, w porównaniu z leczonymi w poradni, i istotnie więcej badanych choru-

jących 10–15 lat leczyło się w poradni, w porównaniu z leczonymi w oddziale ($p = 0,004$).

Występowanie ChUK w rodzinie badanych (u mężczyzn przed ukończeniem 55. r.ż. i u kobiet przed ukończeniem 65. r.ż.) stwierdzono u 54% badanych. Dość duża grupa (31%) badanych negowała występowanie ChUK w najbliższej rodzinie, natomiast 15% badanych odpowiedziało „nie wiem”. Najczęściej, bo w 74%, choroby te dotyczyły rodziców, u rodzeństwa natomiast występowały w 36%. Z przeprowadzonych badań wynika, iż u zdecydowanej większości badanych (78%) występowały choroby współistniejące z nadciśnieniem tętniczym. Najczęstszym współistniejącym schorzeniem była choroba wieńcowa (41,6%);

Rycina 1. Charakterystyka czasu trwania choroby u badanych z uwzględnieniem miejsca badania; p – poziom istotności statystycznej

Rycina 2. Charakterystyka nasilenia poziomów zachowań zdrowotnych u badanych z uwzględnieniem miejsca badania

ponad 13% badanych przeżyło zawał serca. Na niewydolność serca chorowała ponad jedna czwarta badanych, co piąta osoba – na cukrzycę, miażdżycę tętnic kończyn dolnych stwierdzono u 6,2% badanych, udar mózgu przeżyło ponad 5%, a niewielki odsetek (3,5%) badanych chorował na niewydolność nerek. Dość duża grupa (26%) chorowała na „inne” choroby przewlekłe, z których najczęstszymi były choroby tarczycy (7,1%), kręgosłupa (5,3%) oraz astma (4,4%).

Charakterystyka zachowań zdrowotnych u badanych osób na podstawie kwestionariusza IZZ

Wyniki uzyskane przez badanych w kwestionariuszu IZZ zostały przyporządkowane do trzech poziomów nasilenia zachowań zdrowotnych. Szczegółowa analiza wy-

ników badania własnego wykazała, że wśród badanych hospitalizowanych największa grupa (41,4%) przejawia przeciętne nasilenie zachowań zdrowotnych, ponad jedna trzecia badanych to osoby reprezentujące wysoki poziom nasilenia zachowań zdrowotnych, a duża grupa (22,4%) badanych prezentuje niski poziom tych zachowań. Natomiast większość (63,6%) badanych leczonych w poradni przejawia wysokie nasilenie zachowań zdrowotnych, dość duża grupa (27,3%) – nasilenie przeciętne, a co niespełna dziesiąty badany (9,1%) to osoba o niskim nasileniu zachowań zdrowotnych (**Rycina 2**).

Z analizy zebranego materiału wynika, iż istnieje istotny statystycznie związek pomiędzy miejscem badania a zmiennymi w zakresie prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych, pozytywnego na-

stawienie psychicznego, praktyk zdrowotnych oraz wyniku ogólnego IZZ. W zakresie wszystkich zachowań zdrowotnych badani w poradni uzyskiwali istotnie więcej punktów w stosunku do badanych w oddziale. Również ogólny wskaźnik nasilenia zachowań zdrowotnych w przypadku badanych w poradni był istotnie wyższy ($p = 0,006$). Wyniki badań przedstawia **tabela 2**.

Analiza danych uzyskanych w badaniu własnym wykazała, że im dłuższy był czas trwania choroby u badanych, tym wyższy wynik uzyskiwali oni w zakresie pozytywnego nastawienia psychicznego ($p = 0,047$) oraz wyniku całkowitego IZZ ($p = 0,012$).

Przeprowadzona analiza statystyczna wykazała istotny statystycznie związek pomiędzy pięcioma ankietyowanymi a zmiennymi w zakresie: prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych, praktyk zdrowotnych oraz wyniku ogólnego IZZ. W zakresie prawie wszystkich zachowań zdrowotnych badane kobiety uzyskiwały istot-

nie więcej punktów w stosunku do badanych mężczyzn. Również ogólny wskaźnik nasilenia zachowań zdrowotnych w przypadku kobiet był istotnie wyższy ($p = 0,003$). Wyniki badań w tym zakresie prezentuje **tabela 3**.

Szczegółowa analiza wykazała również istotny statystycznie związek pomiędzy wiekiem badanych a zmiennymi w zakresie prawidłowych nawyków żywieniowych ($p = 0,005$), praktyk zdrowotnych ($p = 0,037$) oraz wyniku ogólnego IZZ ($p = 0,007$). Badani w przedziale wiekowym powyżej 70 lat uzyskali w wyżej wymienionych kategoriach istotnie wyższą średnią w porównaniu z badanymi w pozostałych grupach wiekowych, również ogólny wskaźnik nasilenia zachowań zdrowotnych był u badanych w tym przedziale wiekowym istotnie wyższy.

Analiza wyników osiągniętych przez badanych w kwestionariuszu IZZ z uwzględnieniem ich aktywności zawodowej wykazała istotny statystycznie związek pomiędzy aktywnością zawodową badanych a zmiennymi w zakre-

Tabela 2. Wyniki dotyczące zachowań zdrowotnych z uwzględnieniem miejsca badania

IZZ	Oddział N = 58	Poradnia N = 55	Wartość p
	M±SD (Min.–Maks.)	M±SD (Min.–Maks.)	
IZZ wynik całkowity	83,14 ± 13,90 (53–114)	90,15 ± 11,58 (58–109)	0,006*
Prawidłowe nawyki żywieniowe	3,29 ± 0,82 (1,67–5)	3,65 ± 0,74 (2,17–5)	0,027*
Zachowania profilaktyczne	3,58 ± 0,83 (1,67–5)	3,89 ± 0,61 (2,17–5)	0,049*
Pozytywne nastawienie psychiczne	3,59 ± 0,66 (1,83–4,83)	3,84 ± 0,63 (2,33–5)	0,043*
Praktyki zdrowotne	3,40 ± 0,65 (1,83–4,67)	3,65 ± 0,62 (2,17–4,83)	0,044*

M – średnia; SD – odchylenie standardowe; N – liczba badanych; Min. – minimum; Maks. – maksimum; p – poziom istotności statystycznej; *wartość istotna statystycznie

Tabela 3. Wyniki dotyczące zachowań zdrowotnych z uwzględnieniem płci badanych

IZZ	Razem N = 113	Kobiety N = 53	Mężczyźni N = 60	Wartość p
	M±SD (Min.–Maks.)	M±SD (Min.–Maks.)	M±SD (Min.–Maks.)	
IZZ wynik całkowity	86,55 ± 13,24 (53–114)	90,59 ± 11,62 (62–114)	82,98 ± 13,65 (53–108)	0,003*
Prawidłowe nawyki żywieniowe	3,47 ± 0,80 (1,17–5)	3,73 ± 0,68 (2,17–5)	3,24 ± 0,83 (1,17–4,83)	0,001*
Zachowania profilaktyczne	3,73 ± 0,74 (1,67–5)	3,94 ± 0,70 (2,33–5)	3,54 ± 0,74 (1,67–4,83)	0,005*
Pozytywne nastawienie psychiczne	3,71 ± 0,65 (1,83–5)	3,74 ± 0,63 (1,83–5)	3,68 ± 0,68 (2,33–5)	0,514*
Praktyki zdrowotne	3,52 ± 0,64 (1,83–4,83)	3,69 ± 0,55 (2,17–4,67)	3,37 ± 0,69 (1,83–4,83)	0,011*

M – średnia; SD – odchylenie standardowe; N – liczba badanych; Min. – minimum; Maks. – maksimum; p – poziom istotności statystycznej; *wartość istotna statystycznie

się prawidłowych nawyków żywieniowych ($p = 0,014$), pozytywnego nastawienia psychicznego ($p = 0,043$), praktyk zdrowotnych ($p = 0,003$) oraz wyniku ogólnego IZZ ($p = 0,005$). W zakresie prawie wszystkich zachowań zdrowotnych badani renciści i emeryci uzyskiwali istotnie więcej punktów niż badani pracujący oraz bezrobotni. Również uzyskali oni najwyższy ogólny wskaźnik nasilenia zachowań zdrowotnych w porównaniu z pozostałymi badanymi.

W badaniu własnym nie stwierdzono istotnej statystycznie zależności ani pomiędzy miejscem zamieszkania badanych, ani pomiędzy wykształceniem badanych a ich zachowaniami zdrowotnymi.

Dyskusja

Modyfikacja stylu życia jest istotnym elementem w procesie leczenia pacjentów z nadciśnieniem tętniczym, jak również w profilaktyce chorób sercowo-naczyniowych. Eksperci w wytycznych dotyczących postępowania z chorymi na nadciśnienie tętnicze szczególną rolę przypisują postępowaniu nefarmakologicznemu, niezależnie od stopnia nadciśnienia tętniczego i występowania chorób współistniejących [13–16]. Ponadto w wytycznych ESH-ESC z 2013 roku zalecenia dotyczące zmiany stylu życia otrzymały poziom wiarygodności „A” i klasę „I”, co oznacza, że ich skuteczność w obniżaniu ciśnienia tętniczego oraz ograniczeniu liczby czynników ryzyka chorób sercowo-naczyniowych została udowodniona w wielu badaniach naukowych [17–20].

W trakcie badań przeprowadzonych wśród pacjentów z nadciśnieniem tętniczym hospitalizowanych i leczonych ambulatoryjnie przeanalizowano i dokonano oceny zachowań zdrowotnych przez nich podejmowanych. Na podstawie analizy wyników uzyskanych w kwestionariuszu IZZ podjęto próbę oceny zachowań zdrowotnych w czterech kategoriach: prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych, pozytywnego nastawienia psychicznego oraz praktyk zdrowotnych.

Porównując uzyskane wyniki z uwzględnieniem miejsca badania stwierdzono, że pacjenci leczeni w poradni kardiologicznej uzyskali znacznie wyższe wyniki w czterech kategoriach zachowań zdrowotnych niż pacjenci leczeni w oddziale. Próbując wytłumaczyć znaczne różnice w wynikach, przyjmuje się, że przynajmniej częściowo może to mieć związek z czasem trwania choroby. W poradni leczono jedynie 12,7% pacjentów chorujących na nadciśnienie tętnicze do 5 lat, a w oddziale – prawie 35% ankietowanych z tej grupy. Analizując szczegółowo zachowania zdrowotne pod kątem czasu trwania choroby, stwierdzono, że pacjenci chorujący na nadciśnienie

tętnicze powyżej 15 lat uzyskali lepsze wyniki w czterech kategoriach zachowań zdrowotnych niż pacjenci chorujący krócej. Można zatem przyjąć, że pacjenci chorujący dłużej mają wiedzę w zakresie prawidłowego odżywiania oraz działań profilaktycznych i stosują je w codziennym życiu.

Z badań własnych wynika także, że kobiety prezentują wyższe nasilenie zachowań zdrowotnych w prawie wszystkich kategoriach; nasuwa się zatem przypuszczenie, że kobiety, być może, wykazują większe zainteresowanie tematyką zdrowotną oraz częściej poszukują informacji na temat dbania o swoje zdrowie. Badania wykazały także, że w porównaniu z młodszymi pacjentami chorzy powyżej 70. r.ż. i osoby będące na rencie lub emeryturze prezentują najwyższe nasilenie zachowań zdrowotnych. Wynika to, być może, z faktu, że osoby te mają więcej czasu, aby zadbać o swoje zdrowie oraz uzyskać niezbędne informacje dotyczące postępowania w chorobie, w porównaniu z osobami pracującymi, które zapewne z braku czasu w mniejszym stopniu przywiązują wagę do zachowań mogących poprawić ich kondycję zdrowotną. Podobne obserwacje odnotowali Krzyżanowska i wsp. [21] oraz Zielińska-Więczkowska i wsp. [22] w swoich pracach; z ich badań wynika, że większe nasilenie zachowań zdrowotnych prezentowały kobiety oraz mieszkańcy miasta. Odmiennie natomiast od powyższych wyniki uzyskały Kurowska i Lewandowska [23]; z ich pracy wynika, że to mężczyźni oraz mieszkający na wsi prezentują wyższe nasilenie zachowań zdrowotnych. Autorki te zauważyły – co potwierdziły także badania własne – że pacjenci chorujący powyżej 15 lat i osoby powyżej 70. r.ż. przejawiają wyższe nasilenie tych zachowań. Nowicki i wsp. [24] w wynikach swojej pracy podają, że wiedza badanych przez nich pacjentów z nadciśnieniem tętniczym jest determinowana przez miejsce zamieszkania; mieszkańcy wsi prezentują istotnie niższy poziom wiedzy na temat pożądaných zachowań zdrowotnych. W badaniach własnych nie potwierdzono natomiast różnic w zachowaniach zdrowotnych ze względu na miejsce zamieszkania.

Konieczność podejmowania zachowań sprzyjających zdrowiu przez pacjentów z ChUK jest poparta dowodami i wynikami z wielu badań. Postępowanie nefarmakologiczne nie powinno być stosowane wybiórczo przez pacjentów; ażeby osiągnąć optymalny rezultat, należałoby je realizować na wielu płaszczyznach, uwzględniając właściwe odżywianie, systematyczną aktywność fizyczną, redukcję masy ciała oraz rezygnację z nałogów. Poprzez takie działania można, oprócz obniżenia ciśnienia tętniczego, zmniejszyć dawki leków hipotensyjnych, jak również korzystnie wpływać na inne modyfikowalne czynniki ryzyka sercowo-naczyniowego oraz zmniejszyć ryzyko wystą-

pienia powikłań nadciśnienia tętniczego, które mogą być przyczyną kalectwa lub śmierci.

Wnioski

1. Płeć, wiek oraz aktywność zawodowa istotnie wpływają na podejmowanie zachowań prozdrowotnych.
2. Im dłuższy czas trwania choroby u badanych, tym wyższa wiedza w zakresie prawidłowego odżywiania oraz działań profilaktycznych.

Oświadczenia

Oświadczenie dotyczące konfliktu interesów

Autorzy deklarują brak konfliktu interesów.

Źródła finansowania

Autorzy deklarują brak źródeł finansowania.

Piśmiennictwo

1. The European health report. 2012: charting the way to well-being [online], <http://www.euro.who.int/en/data-and-evidence/european-health-report-2012>, data wejścia: 06.02.2016.
2. Zdrojewski T. Częstość występowania i świadomość nadciśnienia tętniczego w Polsce i na świecie. *Post Nauk Med.* 2011;Supl. 3:4–10.
3. Ślusarska B. Zachowania zdrowotne w prewencji ryzyka sercowo-naczyniowego. *Folia Cardiologica Excerpta.* 2012;7(1):51–59.
4. Wojtyński B, Stokwiszewski J, Goryński P et al. Długość życia i umieralność ludności w Polsce. W: Wojtyński B, Goryński P, Moskalewicz B (red.). *Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania.* Warszawa: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – PZH; 2012, s. 38–127.
5. Krousel-Wood M. Hypertension and health behaviors in females across the lifespan. *Amer J Med Sci.* 2015;350(1):36–41.
6. Olszanecka A, Czarnecka D. Nadciśnienie tętnicze u kobiet. *Kardiologia Dypl.* 2013;12(7–8):14–22.
7. Jankowski P. Patogeneza i epidemiologia nadciśnienia tętniczego. W: Czarnecka D, Kawecka-Jaszcz K (red.). *Leczenie nadciśnienia tętniczego w codziennej praktyce.* Warszawa: Medical Tribune Polska; 2013, s. 11–22.
8. Gajewska D, Ździeborska M, Harton A et al. Ocena znajomości i przestrzegania zaleceń dietetycznych przez pacjentów z nadciśnieniem tętniczym pierwotnym. *Probl Hig Epidemiol.* 2013;94(2):258–261.
9. Łatka J, Majda A, Pyrz B. Dyspozycyjny optymizm a zachowania zdrowotne pacjentów z chorobą nadciśnieniową. *Probl Pielęg.* 2013;21(1):21–28.
10. Słopiecka A, Cieślak A. Zachowania zdrowotne – wybrane definicje. *Stud Med.* 2011;24(4):77–81.
11. Sygit M. *Zdrowie publiczne.* Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
12. Juczyński Z. *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia.* Pracownia Testów Psychologicznych. Warszawa; 2009, s. 110–116.
13. Kucharska A, Jeznach-Steinhagen A, Sińska B. Znaczenie diety w leczeniu nadciśnienia tętniczego. *Kardiologia na co Dzień.* 2010;5(2):29–32.
14. Blumenthal JA, Babyak MA, Hinderliter A et al. Effects of the DASH diet alone and in combination with exercise and weight loss on blood pressure and cardiovascular biomarkers in men and women with high blood pressure: the ENCORE study. *Arch Intern Med.* 2010;170(2):126–135.
15. Grabańska K, Bogdański P. Miejsce leczenia nefarmakologicznego w prewencji i terapii nadciśnienia tętniczego. *Forum Zab Metabol.* 2010;1(2):115–122.
16. Dimeo F, Pagonas N, Seibert F et al. Aerobic exercise reduces blood pressure in resistant hypertension. *Hypertension.* 2012;60(3):653–658.
17. Januszewicz A, Prejbisz A. Nadciśnienie tętnicze. W: Gajewski P (red.). *Interna Szczeklika – podręcznik chorób wewnętrznych.* Kraków: Medycyna Praktyczna; 2014, s. 411–434.
18. Widecka K, Grodzicki T, Narkiewicz K et al. Zasady postępowania w nadciśnieniu tętniczym – 2011 rok. Wytyczne Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego. *Nadciśn Tętn.* 2011;15(2):211–235.
19. Czarnecka D, Stolarz-Skrzypek K. Zmiany w leczeniu nadciśnienia tętniczego w nowych wytycznych ESH–ESC 2013. *Kardiologia Dypl.* 2013;12(9):11–18.
20. Kozłowska-Wojciechowska M. Skuteczność nefarmakologicznego postępowania w nadciśnieniu tętniczym. *Kardiologia Dypl.* 2013;12(2):15–19.
21. Krzyżanowska E, Zezula-Tudruj A, Baczewska B et al. Zachowania zdrowotne pacjentów z nadciśnieniem tętniczym. *J Health Sci.* 2014;4(11):79–94.
22. Zielińska-Więczkowska H, Pawełska K, Muszalik M et al. Zachowania zdrowotne pacjentów geriatrycznych z chorobą nadciśnieniową w świetle badań empirycznych. *Pielęg XXI w.* 2011;4(37):23–26.
23. Kurowska K, Lewandowska A. Zachowania zdrowotne a umiejscowienie kontroli zdrowia u pacjentów z rozpoznany nadciśnieniem tętniczym. *Nadciśn Tętn.* 2012;16(5):296–304.
24. Nowicki G, Ślusarska B, Brzezicka A. Analiza stanu wiedzy o czynnikach ryzyka chorób układu sercowo-naczyniowego wśród osób pracujących. *Probl Piel.* 2009;17(4):321–327.

Zaakceptowano do edycji: 2016-04-12
Zaakceptowano do publikacji: 2016-04-28

Adres do korespondencji:

Beata Babiarczyk
Wydział Nauk o Zdrowiu
Akademia Techniczno-Humanistyczna
ul. Willowa 2, 43-300 Bielsko-Biała
tel.: 512 276 383
e-mail: bbabiarczyk@yahoo.com